

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja poliisilain 5 luvun 10 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja poliisilain 5 luvun 10 §:n muuttamisesta (HE 7/2023 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Jaana Heikkinen, sisäministeriö
- ylitarkastaja Noora Nihtinen, sisäministeriö
- esittelijäneuvos Mikko Eteläpää, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- valtionsyyttäjä Heidi Savurinne, Syyttäjälaitos
- poliisitarkastaja Anna-Riina Korteniemi, Poliisihallitus
- tullilylitarkastaja Iisakki Anttila, Tulli

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- Helsingin käräjäoikeus
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Asianajajaliitto
- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia ja poliisilakia. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutokset koskevat eräitä salaisia tiedonhankintakeinoja ja niiden käytön edellytyksiä. Poliisilain muutos olisi tekninen.

Salaisena tiedonhankintakeinona toteutettavan televalvonnan lupaa ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin.

Valiokunnan mietintö HaVM 3/2023 vp

Peiteltä tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä ennalta estettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman yhtä aikaa pakkokeinolain ja poliisilain 1.10.2023 voimaan tulevien vastaavien muutosten kanssa, kuitenkin viimeistään 1.1.2024.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä. Lisäksi tehdään tekninen muutos poliisilakiin (872/2011).

Hallintovaliokunta toteaa, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotetut muutokset liittyvät kiinteästi helmikuussa 2023 hyväksyttyihin pakkokeinolain (HaVL 37/2022 vp — HE 217/2022 vp) ja poliisilain (HaVM 42/2022 vp — HE 275/2022 vp) muutoksiin, jotka tulevat voimaan 1.10.2023. Valiokunta on pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia käsitellessään pitänyt perusteltuna, että pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja ja poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä uudistetaan yhdenmukaisesti ja että sääntely on tältä osin mahdollisimman samansisältöistä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain salaisten tiedonhankintakeinojen sääntely on yhdenmukaista pakkokeinolain ja poliisilain vastaavan sääntelyn kanssa, sillä salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää pääasiassa samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen ja tietyissä tapauksissa myös vaaran torjumiseen kuin salaisia pakkokeinoja rikosten selvittämiseen. Esitutkintaviranomaisten käytössä olevien tiedonhankintakeinojen yhdenmukainen sääntely on keskeistä myös toimivan viranomaisyhteistyön näkökulmasta. Asiallisesti samojen keinojen sääntelyssä ei ole tarkoituksenmukaista olla perusteettomia eroja. Selkeä ja johdonmukainen sääntely lisää paitsi käsittelyn tehokkuutta myös tiedonhankintakeinojen kohteena olevien yhdenvertaista kohtelua.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa säädetään muun ohella Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista ja salaisesta tiedonhankinnasta niiden estämiseksi. Rajavartiolaitos voi käyttää esimerkiksi televalvontaa ja teknistä tarkkailua tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseen. Rajavartiolaitoksella ei sen sijaan ole oikeutta esimerkiksi telekuunteluun, toisin kuin poliisilla. Laissa säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleisistä ja kunkin tiedonhankintakeinon käytön erityisistä edellytyksistä.

Rikostorjunnalla tarkoitetaan rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopisteenä on ihmisten rajanylittämiseen liittyvän rikollisuuden torjunta. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi laittoman maahantulon järjestäminen ja törkeä laittoman maahantulon järjestäminen, niihin liittyvät ihmiskaupparikokset sekä valtionrajarikokset ja matkustusasiakirjoihin liittyvät väärennysrikokset. Hallituksen esityksen tarkoituksena on parantaa Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan edellytyksiä sekä yhdenmukaistaa ja selventää säännöksiä. Hal-

Valiokunnan mietintö HaVM 3/2023 vp

lintovaliokunta pitää tärkeänä huolehtia siitä, että Rajavartiolaitos voi hoitaa tehtävänsä tehokkaasti myös jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 16 §:ssä säädettyjä televalvonnan käytön edellytyksiä ei hallituksen esityksessä ehdoteta muutettaviksi. Televalvonnasta päättämistä koskevaan lain 18 §:ään ehdotetaan tehtäviksi vastaavat muutokset, jotka on tehty aiemmin pakkokeinolakiin ja poliisilakiin. Televalvonnasta päättää jatkossakin tuomioistuimien pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Lupaa televalvontaan ei ehdotuksen mukaan kuitenkaan enää pääsääntöisesti rajoiteta tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin, vaan tuomioistuimien voi myöntää luvan yleisesti tietyn henkilön hallussa tai käytössä oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Televalvontaluvan henkilösidonnaiseksi muuttamisen arvioidaan vähentävän jonkin verran lupakäsittelyjen määrää tuomioistuimissa.

Rajavartiolaitoksen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kuitenkin tehtävä toimenpiteen kohteena olevista osoitteista tai laitteista erillinen päätös, jossa nimenomaisesti perustellaan syyt niiden valitsemiselle. Perusteluvelvollisuus tarkentuu tältä osin nykyisestä. Lisäksi salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevaa lain 52 §:ää täsmennetään niin, että tiedonhankinnan kohteelle televalvonnasta tehtävässä ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Tällä on merkitystä tiedonhankinnan kohteen oikeus- ja turvakeinon ja tuomioistuimen tiedonsaannin kannalta, sillä asiasta on jatkossakin ilmoitettava kirjallisesti luvan myöntäneelle tuomioistuimelle. Rajavartiolaitoksella on velvollisuus keskeyttää televalvonta välittömästi televalvonnan kohdistuessa muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Ehdotus parantaa tältä osin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa.

Valiokunta pitää perusteltuna, että myös ns. näppäimistökuuntelua koskeva Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain sääntely muutetaan vastamaan hiljattain muutettua pakkokeinolain ja poliisilain sääntelyä. Tarkoituksena on mahdollistaa näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee. Rajavartiolaitos saa ehdotetun 25 §:n 3 momentin säännöksen mukaan kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta. Teknistä kuuntelua ei muutoin saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Rajavartiolaitos saa ehdotetun 23 §:n 4 momentin mukaan kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Valiokunta toteaa, että Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten valmistelu on siirtynyt yhä enemmän tietoverkoihin ja kansainvälistynyt, mikä on vaikeuttanut rikosten estämistä ja selvittämistä. Esimerkiksi laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa sekä matkustusasiakirjoihin liittyviä rikoksia valmistellaan tietoverkkojen avustuksella. Rajavartiolaitos tarvitsee tällaisten rikosten estämisessä tietoverkoissa käytössä olevia tiedonhankintakeinoja. Valiokunta katsoo, että ehdotettu toimivaltuus tehostaa Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia puuttua tietoverkoissa valmisteltaviin rikoksiin, mikä edesauttaa osaltaan myös reaali maailmassa tehtävien rikosten estämistä. Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että Rajavartiolaitoksella on

Valiokunnan mietintö HaVM 3/2023 vp

1.10.2023 voimaan tulevan pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n säännöksen nojalla mahdollisuus käyttää vastaavaa toimivaltuutta rikoksen selvittämiseen.

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella hallintovaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Hallintovaliokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina. Valiokunta pitää sääntelykokonaisuuden johdonmukaisuuden vuoksi tärkeänä, että muutokset tulevat voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 7/2023 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.

Helsingissä 29.9.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Laura Meriluoto vas
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowitz kok
varajäsen Timo Suhonen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo